

המגדלור

אתגרי הדמוקרטיה הליברלית

מקבץ מערכי יסוד | תשפ"ד

הקדמה

בשנים האחרונות אנחנו עדים למגמה הולכת וגוברת ברחבי העולם המערבי של ערעור ואתגור הדמוקרטיה הליברלית, על מוסדותיה ותפיסותיה. בישראל מתקיימת מערכה שלא הוכרעה עדיין, על דמותה של הדמוקרטיה הישראלית, בתוכה ניתן להבחין בבירור בשחיקתה של הדמוקרטיה ובהיחלשות התשתית החברתית, הכלכלית והפוליטית התומכת בקיומה.

בתוך כך, הולך ומתבהר כי למיעוט העיסוק בתפיסת העולם הדמוקרטית-ליברלית ומקורותיה, במערכת החינוך ובשיח הציבורי בישראל, יש תרומה לא מבוטלת לתהליכי השחיקה שלה. מערכי היסוד של "אתגרי הדמוקרטיה הליברלית" נועדו לצרכי הוראה והדרכה, לשם הכרות מעמיקה ושיטתית עם מקורות הדמוקרטיה, הבסיס הערכי עליו היא עומדת, והאתגרים שניצבים בפניה מיסודה.

המערכים נועדו לצייד את החניכים והחניכות בכלי ניתוח שיאפשרו להם לבקר את השיח הפוליטי האקטואלי, מתוך הבנה עמוקה של סוגיות היסוד הדמוקרטיות-ליברליות, ומתוך כוונה להרחיב את הדמוקרטיה הישראלית ולהפוך אותה לשוויונית יותר, מכילה יותר, וצודקת יותר.

המטרות

1. הכרות עם הבסיס הערכי וההיסטורי של תפיסת הדמוקרטיה הליברלית
2. בירור יסודותיה של הדמוקרטיה הליברלית הישראלית מאז 1948
3. עמידה על אתגריה הנוכחיים של הדמוקרטיה הליברלית, והכלים להתמודד איתם
4. חיבור פנימי ורגשי לתפיסת העולם והתרבות הדמוקרטית
5. עיצוב עמדה לגבי תפקידנו במשבר הנוכחי של הדמוקרטיה בישראל

פותח במשותף עם בית יגאל אלון

תרבות דמוקרטית

דמוקרטיה היא לא רק צורת שלטון, אלא אורח חיים.
שלטון דמוקרטי מבוסס ומפותח ושען על חברה שאנשיה מקיימים אורח חיים דמוקרטי.

סיפור מארגן

הדמוקרטיה המהותית נשענת על חברה דמוקרטית שלפרטים ולקהילות שלה יש חוויה דמוקרטית יומיומית - איך נראים יחסים בין גברים ונשים, כמה המשפחה מתנהלת באופן פטריארכלי, איך מתקבלות החלטות ברמה היומיומית (מילים או אלימות), כמה כל איש ואישה חופשיים לקבוע את גורלם, לרכוש השכלה, לבחור בזוגיות, וכו'.

מהלך

פתיחה: צופים בהרצאה קצרה של משה הוברטל על השיח הדמוקרטי כתרבות של שכנוע, ועל מה דרוש כדי שאנשים יוכלו לשכנע אלה את אלה. לפני הצפייה מומלץ לשאול את המשתתפים, איך היו מגדירים את הדמוקרטיה לילדה בת חמש ששואלת, 'מה זה דמוקרטיה?'

לב המשבצת: בעזר הבא תמצאו 20 היגדים של 'תנאים לתרבות דמוקרטית'. הם מבוססים ברובם על מגילת זכויות האדם של האו"ם (1948). א. מחלקים את הקבוצה לשלוש, ומבקשים מכל שלשה לדרג במספר כל היגד, כאשר 1 מתאר במדויק את המציאות בישראל, ו-10 רחוק מאוד מהמציאות בישראל. מומלץ להוסיף שהמספר משקף את הממוצע, וכמובן שזה תלוי לגבי איזו קבוצה שואלים. ב. אחרי שכל שלשה דירגה את ההיגדים, מבקשים לסכום את המספרים שיצאו. בסוף ייצא מספר שנע בין 20 ל-200. ככל שהמספר גבוה יותר, כך יש פחות חירות וזכויות במציאות. ג. מחזירים את כולם למליאה, ומנהלים שיחה סביב השאלה, למה נוצר כזה פער בין הקבוצות. בסוף השיחה שואלים, איך נכון למדוד את הדמוקרטיה?

סיכום: מדידה של רמת הדמוקרטיה במדינות העולם מתקיימת כבר עשרות שנים. מכיוון שדמוקרטיה נמדדת תמיד בסקאלה, ולא לפי 'כן דמוקרטיה' או 'לא דמוקרטיה', רוב המדינות נמצאות על הרצף שבין דמוקרטיה משגשגת לדיקטטורה. ישראל ממוקמת בדרך כלל בשליש העליון של המדד העולמי, אבל יחסית בתחתית שלו. תקציר שמסכם שורה של מדדים נמצא כאן. נסכם עם סרטון שנוגע בקצרה במדד של המכון הישראלי לדמוקרטיה לשנת 2022.

שאלה מאתגרת: איך מגבירים תפיסות דמוקרטיות בקרב אזרחים שאינם מקיימים אורח חיים דמוקרטי?

מקורות תוכן

*משה הוברטל - על תרבות השכנוע המילולי כבסיס הדמוקרטיה
*תנאים לתרבות דמוקרטית

פותח במשותף עם בית יגאל אלון

היגדים

תנאים לחוויה דמוקרטית בישראל

כתבו מספר בין 1 ל-10 ליד כל היגד. 1=מתאר את המציאות, 10=רחוק מאוד מהמציאות. לאחר מכן, חברו את סכום המספרים וכתבו בקובייה למטה את הסכום שיצא.

- ___ לכל איש ואישה זכות בלעדית לקבוע עם מי לנהל קשרים רומנטיים, ללא פיקוח וללא הגבלה
- ___ לכל אדם זכות לקבוע את עתידו, את השכלתו ואת מקצועו, ללא כפייה וללא הגבלה
- ___ לכל אישה זכות מלאה על גופה, כולל החופש לבחור להביא ילדים, או לסיים הריונות לא רצויים
- ___ לילד או ילדה מותר לזכות בהגנה מצד המדינה, במידה והם נתונים להזנחה או התעללות
- ___ לכל אדם יש אפשרות לקבל החלטות אישיות ללא אילוצים כלכליים או משפחתיים
- ___ כל זוג שהביא ילדים לעולם אינו מניח שהאישה אחראית יותר מהגבר לגידול הילדים
- ___ אישה יכולה להיות מוצלחת ובעלת אישיות מלאה גם אם לא נישאה מעולם
- ___ גבר שמקדיש מעט זמן למשפחתו זוכה לגינוי ולחוסר הערכה
- ___ אנשים עובדים מרגישים שכבודם נשמר במקום העבודה, שכרם ראוי, ולא מתעמרים בהם
- ___ אדם יכול להגיד את דעותיו בחופשיות (כל עוד לא פוגע אישית או מסית לאלימות), בלי שיאלץ לשלם מחיר חברתי
- ___ כל אדם יקבל טיפול זהה משוטרי אקראי, בלי קשר לזהותו וצבע עורו
- ___ בית הספר מהווה מרחב של סקרנות ולמידה
- ___ בית הספר אינו עושה שימוש באמצעי ענישה מעוררי בושה ו\או כאב
- ___ ילדים גדלים בחברת ילדים אחרים ומקבלים החלטות בצורה לא אלימה
- ___ ההתנהלות היומיומית של אנשים, בכביש, ברחוב, או בתור לקופה, מתבצעת בצורה אדיבה ומכבדת, ללא אגרסיביות
- ___ נשים אינן מודרות מהמרחב הציבורי, ומותר להן לעשות כל מה שמותר לגברים
- ___ כל איש ואישה רשאים לקבוע את המגדר שלהם בלי לחוש בושה על כך
- ___ אנשים שמשרתים בכוחות הביטחון (משטרה, צבא) עוסקים פחות בשליטה ובכוחנות, ויותר בשמירה והגנה.
- ___ החוק נתפס כדבר שיש לכבד אותו, גם כשאין שוטר בסביבה
- ___ אנשים יכולים לשנות את מקום מגוריהם ללא הגבלה

